

CSENDES BESZÉLGETÉSEK BERNHARD WICKIVEL

Telefonáltak, hogy az esti párizsi géppel érkezik. Nem értettem: csak pár napja, hogy Rómában említette valaki, Wicki „Az öreg hölgy látogatása”-t rendezni Amerikában. S mivel svájci német létére Dürrenmatt gyerekkori jóbarátja, ez érthető is. De az is érthető, hogy Darryl F. Zanuck éppen őt bízta meg a rendezéssel. A rokonszenves és közkedvelt színészből pár éve rendezővé is vált Wicki „A híd”, a „Malachias csodája”, „A leghosszabb nap” és egy igen előkelő nemzetközi díj óta a legkeresettebb rendezők közé tartozik. Igaz ugyan, hogy a nyár elején Karlovy Varyban megígérte: eljön a filmje budapesti bemutatójára; node mégis: New Yorkból alig negyvennyolc órára, télen Pestre repülni csak azért, hogy az Uránia mozi kilencszáz-nézője előtt meghajoljon...

De mégis eljött és mégis meghajolt. Nemesak azért, mert megígérte, hanem mert érdekli a filmje ügye. Mert neki a film ügy, amiért érdemes fárasztó utazást vállalni. A szállodában filmkritikusok telefonüzenetei várják. Jelentkeztek. Kíváncsiak rá. Tolakodás ez? Kétségtávol,

de rokonszenves tolakodás. Mutatja, hogy tudják: ki érkezett hozzánk. Eszembe jut Almási Miklós cikke a Filmvilágban, hogy a magyar kritika általában magasabb színvonalú, mint a filmgyártás. Ez úgylátszik, igaz (mert az, hogy a magyar film ügyét a kritika nem támogatja eléggé, mint ahogy ugyanez a cikk írja — az más kérdés). Wickit itt-tartózkodásának két napján körülvették a kritikusok. De a rendezők jószerint fel se bukkantak. Még azoknak se tudta elmondani a véleményét, akiknek filmjét látta.

★

— Szeretem ezt az „Éhenkórász”-t — mondja a Karlovy-Vary-i fesztivál egyik legsikerültebb filmjéről. — Kemény film. Kemény, mint az élet. Könyörtelen, de mégis érezni, hogy a rendező szereti hőseit, aggódik érte. Csak az az álom! Rossz helyen van, suta. Meg valahogy minden álom hazudik. Magunknak hazudunk álmunkban; jót is, rosszat is. Nem szeretem az álmokat. Filmben különösen nem. Mintha megkerülne vele valamit a rendező. Figyelje csak meg: ilyenkor

A „Malachias csodája” rendezése közben: a címszereplő Host Bollmann és Bernhard Wicki

előugrik a túlhangsúlyozott szimbolizmus. Nem a téma elevenedik meg, hanem valami tétel. Stiliztikailag is avitt: régi-módi és nem modern montázs.

Éppen elállt az eső; már csak páran ittuk a megejtően édes-kesernyés beche-rovkát a frissen kaszált széna illatát árasztó rét melletti kerti vendéglőben, a Karlovy Vary-i filmfesztivál nyári szabadtéri vetítője közelében. Wickit izgatta ez a film, az „Accattone” Pier Paolo Pasolini rendezésében, mely a második díjat nyerte el, és jólesett, hogy beszélgethet, mert most magunk között voltunk, pár holtfáradt zsűritag; különben szigorúan és eskü terhével kellett tartózkodni a véleménynyilvánítástól.

Megjegyeztem indulatosan éles megfogalmazását: ez a szelíd arcvonású, kedves és szívélyes ember szinte ellentéte volt művészi hitvallásának is, meg a saját kemény és könyörtelen filmjeinek is. Persze csak látszólag. Mert a „Híd” is ilyen kemény film, meg a „Malachias csodája” is. Iszonyúan megdolgoztatja színészeit is, a végső határig, de csak addig, azon túl sose: ő maga is színész, tudja meddig tart a teherbíráruk. Jelleméhez tartozik az is, hogy szótartó ember. Eljött, hiszen megígérte.

Mit mutassak neki Budapesten? Zavarban vagyok. Egy hónapja még mindketten Rómában voltunk, ő mint színész szerepelt egy filmben (nagyon szeretik az olaszok, szívesen dolgoznak vele, s aki látta vagy látni fogja „Az éjszaká”-t, amelyben a haldokló író alakítja, megérti, miért) — én az olasz filmkultúra berkeivel ismerkedtem s most a Marcus Aurelius majdnem kétezer éves szobra után a körút neonlámpáival dicsekedjem? Szerencsére van mivel: az Operában éppen a „Csodálatos Mandarin”-t adják.

Végül is filmeket néz. Szorongva kérdezem a véleményét. Azaz, hálistennek, nem kérdezem, csak várom, mert mondja szívesen magától. Háromszor is visszatér rá, két Bartók-balet szünetében az Operában, kocsmai borozgatás közben, meg még a repülőterre vezető úton is. Az „Elveszett paradicsom”-ról folyik a szó. Másról is, de ez a legtanulságosabb, meg

erről nyugodtan közvetíthetem véleményét, hiszen nem volt közöm a filmhez.

— Jó film. Rendező rendezte.

— Tehetséges? — kérdem.

— Ez nagyon gyanús kérdés — feleli.

— Úgy gondolom, hogy rendező rendezte. Egyszóval, művész, aki tudja miről van szó.

Részletesen elmagyarázom, hogy milyen vitákat váltott ki a film, sőt elmondom, hogy a film alighanem megbukott.

— Jó film — állítja makacsul. — Kemény film, a keménység mögött nagy érzelmi feszültségekkel. Egy ember rossz helyen áll a világban, más helyre akar állni, ez nagyon nehéz, de egy nő segít neki. Megtanítja arra, hogy a nehéz élet és a rossz hely, az elkövetett hiba nem azonos az étellel általában. Az élet jó. Nekünk kell helyünket keresve fészkelődni az életben, nem az életet kell várunk, hogy hozzánk röpüljön, úgy ahogy szeretnénk. Nagy hiba viszont, hogy Makk elpuskázta a csónakházi jelenetet. Ez a képsor hamis, üres, modoros; és mivel eszméi és ezzel párhuzamosan matematikai helye a filmben igen feltűnő és fontos — („matematikai hely”: erre is figyelniünk kell: szerinte a filmeknek ez a pontja, körülbelül a harmada igen fontos a mesterség szempontjából is) a hiba kisugárzik előre és hátra, veszélyeztetni az egészet. De a halottíratás pompás dolog. Nagyszerű munka. Irigylem — teszi hozzá.

Meghökkenek, mert szerintem is a csónakházi jelenet a film főhibája. Szeretem volna rábeszélni Makkot, hogy forgassa le újra. Most azt hiheti, hogy én itten újra elmondom a kifogásaimat Wicki ürügyén; az olvasó meg azt hiheti, hogy hengegek: nekem is ugyanazt jutott eszembe, mint a híres rendezőnek. Mégis le kell írnom, mert ez az igazság, ki-ki higgyen amit akar. És az „Elveszett paradicsom”-ról ezt el kell mondani, mert Wicki nagy művész és őszinte ember, és mert éppen most olvastam a Filmvilágban, hogy nagyon félévről intéződőtt el ez az „Elveszett paradicsom”. És nekünk nincsen annyi igényes filmünk, hogy vállrándítással haladjunk el mellettük.

Különben Wickinek is van gondja

Bernhard Wicki — Maria Schell-lel — egy jugoszláv partizán szerepében, Helmut Käutner „Az utolsó híd” című, 1954-ben készült filmjében

elé. Ő azt a fajta rendezői utat járja, amit De Sica kezdett meg: sokat játszik mint népszerű színész, hogy így elvetve a megélhetés gondjait, független művész módjára azt rendezhesse, amit akar. Céljaiban és azok elérésében könyörtelenül határozott. Tavaly ilyenkor egy igen gazdag nyugatnémet tőkéstől hallottam, amint azon sráncokozott: ez a Wicki milyen konok ember. Tényleg, a „Malachiás”-t rengeteg helyszínen forgatta, elvileg sokkal kevesebb helyszínen, sőt a szokásos műtermi belső is elég lett volna, csakhogy éppen ez adta meg a film igen fontos atmoszféráját: gondoljunk a tetőkerti „élménybeszámoló” kikötő-hátterére, a fecsegő és üzletelő pénzemberek kóktélpártija mögött szakadatlanul zajló életre, a daruk, dokkok, hajók, rakodómunkások állandó mozgására.

De nemcsak a rendezésben: az elvi mondanivalóban sem alkuszik. Fájó igazságokat mond a néző szemébe. A „Híd”-ban a német katonamítosszal számolt le: a „Malachiás”-ban a csodavárással és a

gazdasági csodával. Gyűlöli a militarizmust és szalutálást, az örökös kalaplengetést: télen, nyáron hajadonfőtt szeret járni. Azt hiszem, ez a hajadonfőtt járás jól jelképezi Wickit. Ilyen az emberi magatartása is. Svájci, de nem rejtőzik a svájci kispolgári semlegesség kényelmes védőbástyája mögé: vállalja, hogy német (hiszen anyanyelve), mert tudja, hogy sokan meggyűlöltek a németeket. Ő harcol az ellen, amiért meggyűlöltek őket és harcol azért a nemesért és szépért, amiért minden humanista német büszke lehet német voltára.

Keresek is erre valami poént, hogy csattanósan fejeződjön be ez a cikkecske, mint ahogy mondott is néhányat Wicki, mert szellemes ember ez a határozottan antifasiszta, haladó művész. De valahogy nem is találok, meg nem is illik ide. Befejezetlenül maradtak csendes beszélgetéseink, felszállt a repülőgép, de talán ez adja meg a reményt, hogy még majd folytatjuk.

NEMESKÜRTY ISTVÁN